

((سلسله احكام فقهی)) ۳

احكام

غسل و

تيمم

تدوين و تقديم :

مؤسسه ی فرهنگی قرآن و سنت نبوی روانسر

فهرست مطالب

صفحه	موضوع	ردیف
۳	مقدمه	
۴	فصل اول :	
۵	غسل	۱
۹	آنچه که بر جنب حرام است	۲
۱۰	آنچه که بر زن حیض حرام است	۳
۱۰	واجبات یا ارکان غسل	۴
۱۱	غسل کامل همراه با سنت های آن	۵
۱۲	غسل های سنت	۶
۱۳	آگاهی های لازم	۷
۱۵	فصل دوم :	
۱۶	تیمم	۱
۱۷	تیمم با چه چیزی انجام می شود	۲
۱۸	شرط صحت تیمم	۳
۱۸	ارکان تیمم	۴
۱۹	سنت های تیمم	۵

صفحه	موضوع	ردیف
۲۰	چیزهایی که تیمم را باطل می کنند	۶
۲۱	احکام تیمم اعضای باند پیچی	۷
۲۲	قضای نمازهایی که با تیمم خوانده می شوند	۸
۲۳	عدم قضای نمازهایی که با تیمم خوانده می شوند	۹
۲۴	آگاهی های لازم در مورد تیمم	۱۰
۲۵	منابع و مأخذ	۱۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ
وَ عَلَيَّ آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ وَ أَتْبَاعِهِ أَجْمَعِينَ....

غسل به مفهوم شرعی آن عبادت است ، زیرا سبب پاکیزگی بدن و نشاط جسم و روح و رفع بوی بد و دفع عوامل بیماری زا می شود و سستی و کسالت را از جسم آدمی می زداید . ((الطَّهُّورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ)) رواه مسلم پاکیزگی نصف یا بخشی از ایمان است . و از جمله اسباب پاکیزگی وضو و غسل می باشند .

در دو رساله قبلی به بیان احکام نماز و احکام نماز جماعت ، جمعه ، قصر و جمع نماز پرداختیم در این رساله هم احکام غسل و تیمم را بیان می نمایم . امید است مورد استفاده عزیزان قرار گرفته و آن را مورد توجه خاص خود قرار داده و بدان عمل نمایند و راهنماییهای خود را از ما دریغ نداشته و از دعای خیر خویش محروم ننمایند.

مؤسسه ی فرهنگی قرآن و سنت نبوی روانسر

فصل اول :

غسل

غسل

غسل در لغت به معنی شستن و در اصطلاح شرع عبارت است از شستن تمام بدن به قصد مباح گردانیدن نماز برای شخص نمازگزار می باشد ، که معمولاً در حالات عادی لازم است شخص مؤمن هر هفته یک بار غسل یا استحمام نماید. اما در بعضی حالات غسل واجب می شود. و آنچه که باعث غسل می شود عبارتند از :

۱- مردن : غیر از شهید هر کس دیگری که بمیرد واجب است غسل داده شود.

۲- جنب شدن : داخل شدن محل ختنه مرد به محل ختنه زن یا هر انسان یا حیوان مرده یا زنده ، خواه منی خارج شود یا نشود ، غسل واجب است. این نوع داخل شدن خواه بدون وجود پرده و مانع باشد خواه پرده و لفاف و امثال آن هم در میان باشد چون دخول صورت گرفته است غسل را واجب می کند.

۳- خروج منی : به هرطریقی خواه در خواب (احتلام) یا بیداری از آدمی منی خارج شود ، غسل واجب است. خروج منی به چهار نوع صورت می گیرد :

۱- از راه عادی خود خارج می شود و رنگ آن عادی یا قرمز و خونی باشد، در حال تندرستی یا بیماری غسل را واجب می کند.

۲- راه عادی باز باشد اما از راه دیگری خارج شود ، غسل را واجب نمی کند .

۳- راه عادی بسته شده و منی مرد پایین تر از پشت (ناف) و برای زن از زیر استخوان سینه خارج شود و رنگ آن عادی باشد و به سبب بیماری نباشد ، غسل را واجب می کند ، چون این محل ها در صورت بسته بودن راه عادی به منزله راه عادی است.

۴- راه عادی بسته شده باشد و منی مرد از غیر ناف و اطراف آن ، و منی زن از جایی غیر از زیر استخوان سینه اش خارج شود ، موجب غسل نمی شود.

_ منی هنگام خارج شدن ، جهنده و همراه با لذت است و بدنبال آن علاقه جنسی فروکش می کند و در حالت تری بوی خمیر و در حالت خشکی بوی سفیده تخم مرغ می دهد.

_ اگر خروج منی بدون جهش و لذت هم باشد ، سبب واجب شدن غسل می شود. لذا بهتر است بعد از جماع (همبستر شدن با همسر) و احتلام (جنب شدن در خواب) به قضای حاجت پرداخته تا باقیمانده منی خارج شود . چون اگر بعد از غسل ، منی خارج شود ، باید شخص مجدداً غسل دیگری بکند.

_ شخص نابالغ اگر جنب شود پس از بلوغ غسل بر او واجب می شود و اگر هم پس از جنب شدن غسل نماید غسلش درست است و در دوران بلوغ به سبب این جنابت غسل بر او واجب نمی شود.

_ اگر چندین غسل بر فرد واجب شود مثلاً غسل جنابت و حیض و... فقط یک بار غسل کردن کافی است. برای غسل واجب و مستحب (غسل سنت جمعه و عیدین) هم یک غسل کافی است .

_ آبهایی که غلیظ و سفید مایل به رنگ تیره و یا رقیق و لزج هستند و معمولاً در هنگام برداشتن اشیاء سنگین یا پس از ادرار و یا در هنگام ملاعبه و تخیلات جنسی و غلبه آرزوی جنسی ، خارج می شوند منی محسوب نمی شوند و موجب

واجب شدن غسل نمی گردند ، ولی مانند ادرار لباس را نجس می نمایند .

_ اگر شخص در هنگام احساس لذت جنسی از خروج منی جلوگیری کند ، غسل بر او واجب نمی شود.

_ اگر کسی بر لباسش منی مشاهده کند اما از زمان خروج منی آگاهی نداشته باشد و نماز هم خوانده باشد باید غسل نماید و نمازهایش را از آخرین باری که خوابیده است به بعد اعاده نماید.

_ در احتلام اگر شخص احساس لذت جنسی بنماید اما منی خارج نشده باشد بر او غسل واجب نمی شود.

۴- **پس از حیض** : معمولاً زنان هر ماه یک بار به صورت عادت ماهانه خونی از آنها خارج می شود که پس از پایان خون حیض، لازم است غسل نمایند.

۵- **نفاس** : نفاس خونی است که بعد از زایمان از زن خارج می شود ، که پس از انقطاع و پایان خون ، غسل واجب است.

۶- **وضع حمل** : پس از تولد بچه یا جنین ، خواه خونی خارج شود یا نشود ، پس از وضع حمل غسل واجب است.

آنچه که بر جنب حرام است

- ۱- خواندن نماز .
- ۲- طواف کعبه .
- ۳- لمس کردن قرآن و جلد آن .
- ۴- حمل کردن قرآن . حمل قرآن در داخل اسباب و وسایل جایز است .
- ۵- توقف در مسجد.
- ۶- قرائت قرآن .

__ مرور قلبی قرآن بدون تلفظ و نگاه کردن به قرآن ، و خواندن دعاهای قرآن به قصد ذکر نه تلاوت ((رَبَّنَا ءَاتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ)) یا هنگام سوار شدن بر مرکب گفتن : ((سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرْنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مَقْرِنِينَ ...)) جایز است .

__ در صورت ضرورت برای زنی که آنهم در حیض یا نفاس باشد نه جنابت ، و مربی یا حافظ قرآن باشد و ترس فراموش کردن و یا تعطیل شدن کلاس وجود داشته باشد ، تلاوت قرآن بنا به

ضرورت برایش مباح است.^(۱)

۷- سجده شکر و سجده تلاوت بر جنب حرام است.

آنچه که بر زن حیض حرام است

هرآنچه بر جنب حرام است بر زن حیض هم حرام است. علاوه بر آن ، روزه گرفتن و عبور از مسجد و کعبه در صورت احتمال نجس شدن آنها به خون ، هم حرام است .

واجبات یا ارکان غسل

۱- نیت. برای همه ی موارد غسل کافی است بگوید : نیت دارم فرض غسل را بجای می آورم و برای غسل مستحب ، غسل مستحب یا سنت بگوید.

۲- شستن تمام بدن با آب ، و برطرف کردن آلودگی و نجاسات از بدن.

- برای غسل کافی است بعد از نیت غسل آب پاک و مطلق بر تمام بدن جاری شود ، یا شخص تمام بدنش را به داخل آب (حوض ، استخر یا دریا) فرو ببرد .

^۱ - این دیدگاه در عین حال برخلاف جمهور می باشد.

غسل کامل همراه با سنت های آن

- ۱- نیتِ غسل به هنگام شستن اولین عضو بدن . (نیت دارم فرض غسل را بجا می آورم یا نیت دارم فرض نماز را بر خود مباح می کنم) .
- ۲- جاری کردن آب بر تمام بدن .
- ۳- برطرف ساختن چرک بدن .
- ۴- گرفتن وضوی مستحب غسل (نیت دارم وضوی سنت غسل را بجا می آورم) .
- ۵- استفاده از آب ملایم .
- ۶- شستن و تمییز کردن چین و چروک و شکافهای پوست بدن.
- ۷- رعایت ترتیب در جاری ساختن آب بر بدن ، ابتدا بر سر ، سپس شانه راست آنگاه شانه چپ و در نهایت تمام بدن .
- ۸- تکرار سه بار شستن هر عضو .
- ۹- گفتن شهادتین ((أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ)) .
- ۱۰- خوابیدن بعد از حمام هرچند برای لحظه ای هم باشد .

__ بهتر است ناخن و مو بعد از غسل دادن اصلاح شوند تا با حالت جنب از بدن جدا نگردند.

غسل های مستحب

- ۱- غسل جمعه ، زمان آن از شروع فجر (اذان صبح) تا وقت نماز جمعه است.
- ۲- غسل عیدین (عید فطر و عید قربان)
- ۳- غسل احرام ، مستحب است کسی که احرام برای حج یا عمره می بندد غسل سنت احرام را بجای آورد.
- ۴- غسل ورود به شهر مکه
- ۵- غسل وقوف در عرفه
- ۶- غسل مرده شور ، مستحب است کسی که مرده را غسل داده است بعد غسل میت ، خود هم غسل مستحب بجا آورد.
- ۷- غسل کسوف (خورشید گرفتگی) و خسوف (ماه گرفتگی)
- ۸- سالم شدن دیوانه و به آمدن بیهوش .
- ۹- کافری که مسلمان می شود.
- ۱۰- غسل برای ماندن در مزدلفه
- ۱۱- غسل برای رجم شیطان

- ۱۲- برای داخل شدن به مدینه
- ۱۳- برای هرشب از شب های ماه رمضان
- ۱۴- برای اعتکاف (ماندن در مسجد به قصد عبادت)
- ۱۵- برای داخل شدن به حرم کعبه
- ۱۶- برای حضور در هر اجتماع مبارک
- ۱۷- برای رسیدن به سن بلوغ
- ۱۸- بعد از حجامت (خون گرفتن از بدن)
- ۱۹- بعد از تراشیدن موهای زائد بدن .

آگاهی های لازم

- ۱- منظور از شستن ظاهر بدن ، شستن کامل پوست ، مو ، زیر پوست ختنه نشده و آنچه از گوش و بینی که در معرض دید باشد و پس و پیش آدمی که در هنگام قضای حاجت بیرون آمده و سپس فرو می روند ، می باشد.
- _ شستن داخل دهان و قسمت داخلی گوش و بینی واجب نیست .
- ۲- موهای بافته شده اگر به درون آنها آب نفوذ نکند باید بازشده و شسته شوند.

- ۳- موهای جعد یا فرفری شستن ظاهر آنها کافی است .
- ۴- اگر رشک به موهای سر زن و مرد چسپیده باشد ، شستن ظاهر آنها کافی است . اما ریش رشکو باید تراشیده شود .
- ۵- اگر نجاست بر روی بدن باشد باید ابتدا نجاست برطرف شود و سپس غسل انجام گیرد .
- ۶- پس از انجام غسل شخص دارای وضو هم هست اگر چه نیت وضو هم نیاورده باشد .
- ۷- غسل در آب ایستاده درست اما مکروه است .

فصل دوّم :

تیمم

تیمم

تیمم در لغت به معنی قصد و نیت و در اصطلاح شرعی به معنی طهارت و پاکی با خاک است.

در صورتی که شخص مؤمن نیاز به غسل یا وضو داشته باشد، اما امکان دسترسی یا استفاده از آب برایش میسر نباشد، بجای گرفتن وضو یا ادای غسل، تیمم می نماید و تیمم در واقع جانشین وضو و غسل می باشد. اسبابی که سبب مباح شدن تیمم می شوند عبارتند از:

۱- در صورتی که آب یافت نشود، یا اگر یافت شود برای طهارت (وضو و غسل) کافی نباشد.

— شخص قبل از تیمم بایستی برای یافتن آب تلاش کند (حدود پانصد متر اطراف را بگردد) اگر آب نیافت تیمم نماید.

۲- در صورتی که بر بدن زخم یا جراحتی باشد و استعمال آب مضر و باعث تأخیر در التیام زخم شود.

۳- برودت شدید هوا و سردی بیش از حد آب، و گرمی بیش از حد آب و احتمال ضرر استعمال آن وجود داشته باشد.

۴- آب نزدیک باشد اما دسترسی بدان خطر مالی ، جانی ، ناموسی داشته باشد و یا دوستانش او را بجا بگذارند. و به هر دلیل امکان دسترسی و یا استفاده از آب برایش میسر نباشد. (مثلاً ، زندانی بودن ، عدم توانایی بر استخراج آب از چاه ، احتمال زدن تهمت به او در صورت غسل نمودن با آب و ...)

۵- آب کم باشد و برای نوشیدن و رفع نجاست بدان نیازمند باشد .

۶- استفاده از آب سبب از دست رفتن وقت نماز و قضا شدن آن شود.

_ تیمم فقط جانشین وضو و غسل است و برای برطرف کردن نجاست بر بدن و لباس بکار نمی آید .

با چه چیزی تیمم انجام می شود

برای تیمم خاک خشک و پاکی که با مواد دیگر ترکیب نشده باشد و همچنین گرد و غبار تمیز و پاک روی سنگ ، پارچه یا فرش ، مناسب می باشند.

شرط صحت تیمم :

۱- وجود خاک پاک و دارای غبار

_ تیمم با خاک و گل ، سنگریزه ، خشت کوبیده ، ماسه نرم و خشک دارای غبار ، از هر رنگی که باشد و برای طهارت (وضو و غسل) دیگر بکار نرفته باشد ، جایز است . و تیمم با مواد معدنی مانند آهک ، گچ و مشتقات نفت و علاوه بر آن با زعفران ، زردچوبه و آرد و امثال آنها جایز نمی باشد .

۲- داخل شدن وقت نماز (قبل از داخل شدن به وقت نماز تیمم کردن جایز نیست چون تیمم به سبب نبودن آب است ممکن است تا داخل شدن به وقت نماز آب یافت شود) .

ارکان تیمم

۱- نیت همراه با برداشتن خاک برای مسح صورت . در نیت تیمم لازم است گفته شود : نیت دارم نماز خواندن (یا طواف کعبه یا لمس کردن قرآن) را بر خود مباح می کنم .

۲- مسح صورت : شخص مؤمن لازم است هر دو کف دست را باز کرده و همراه با نیت بر خاک یا گرد و غبار مالیده و بر

صورت خود بکشد . (اگر گرد و غبار زیاد بود فوت کردن گرد و غبار جایز است) .

۳- بعد از بیرون آوردن ساعت و انگشتر ، مسح دستها از سر انگشتان تا انتهای هر دو آرنج. (ابتدا دست راست و سپس دست چپ)

_ هنگام مسح دست راست ، دست چپ را بر روی انگشت شست دست راست بکشد و با دست چپ قسمت داخلی دست راست را مسح نکند و گرد و غبار آن را نزدیک تا برای مسح دست چپ از آن استفاده نماید . و برای مسح دست چپ هم به مانند مسح دست راست عمل نماید .

_ تعداد دست زدن بر خاک نباید از دو بار کمتر باشد یک بار برای صورت و بار دیگر برای دست ها.
۴- رعایت کردن ترتیب.

سنت های تیمم

۳- تسمیه یا بسم الله گفتن به هنگام شروع تیمم

۲- تقدیم بالای صورت بر پایین آن (مسح صورت از پیشانی شروع شود)

- ۳- تقدیم دست راست بر چپ
- ۴- پراکندن خاک اضافی از دست (زیرا هدف رساندن غبار است نه خاک)
- ۵- بازکردن انگشتان دست در وقت برداشتن خاک
- ۶- موالاة (پی در پی مسح کردن اعضاء تیمم و فاصله نیانداختن در بین آنها .
- ۷- گفتن شهادتین (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَابِينَ وَ اجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ سَبَّحَانَكَ اللَّهُمَّ وَ بِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَ أَتُوبُ إِلَيْكَ) .

چیزهایی که تیمم را باطل می کنند

- هر آنچه که تیمم را باطل می کند وضو را هم باطل می کند. علاوه بر آن موارد زیر هم از مبطلات تیمم هستند :
- ۱- از دین برگشتن
 - ۲- پیدا شدن آب قبل از شروع نماز
 - ۳- رفع اسبابی که موجب انجام تیمم شده اند .

احکام تیمم اعضای زخمی یا باند پیچی شده

برای غسل و وضو در صورت عدم وجود زخم بر بدن یک تیمم کافی است و نیت آن هم یکی است که بیان گردید. اما اگر در اعضای وضو (صورت - دستها تا آرنج - سر - پا ها تا برآمدگی پا) زخم موجود باشد به تعداد زخمهای موجود در اعضای وضو تیمم لازم است. مثلاً:

۱- اگر زخم در صورت باشد باید هنگام شستن صورت تیمم کند و سپس سایر اعضا را بشوید .

۲- اگر زخم در دست بود ابتدا صورت را بشوید سپس هر قسمتی که از دستش سالم است ، بشوید و دستها و صورت را خشک کرده و تیمم نماید و سپس بقیه وضو را ادامه دهد.

۳- اگر اعضای وضو باند پیچی باشد بایستی باند مسح شود و سپس تیمم کند.

۴- اگر زخم هم در صورت و هم در دستها و هم در سر و هم در پا بود ، برای هر یک از زخم ها یک تیمم یعنی جمعاً چهار تیمم لازم است.

— روش تیمم بر روی چسپ و باند این است که قسمت های سالم عضو مربوطه را شسته و با آب تازه دست را تر کرده و بر

باند یا چسپ بمالد ، سپس دستها و صورت را خشک کرده و تیمم نماید ، سپس بقیه اعضای وضو را بشوید .
((اگر انجام چندین تیمم سخت و یا غیر ممکن باشد ، برای تمامی زخم ها یک تیمم کافی است)) .

قضای نماز هایی که با تیمم خوانده می شوند

- ۱- نماز شخص مسافر، که مسافرتش گناه باشد ، باید نمازهایش را قضا نماید .
- ۲- شخص مقیمی که بخاطر دست نیافتن به آب تیمم کرده است. چون عدم دسترسی به آب موقتی بوده است باید نمازهایش را قضا کند .
- ۳- کسی که بخاطر سردی آب و هوا تیمم کرده باشد.
- ۴- کسی که آب داشته اما آن را در میان وسایلش کم کرده باشد .
- ۵- اگر زخم باند پیچی شده بر روی صورت و دستها باشد که نه کامل شسته می شود و نه تیمم آن کامل است. لذا شخص بایستی نمازهایش را در وقت خود بجا آورد و پس از بهبودی ، تمامی نمازهای آن مدت را هم قضا نماید .

۶- اگر زخم باند پیچی شده در غیر صورت و دستها باشد و در هنگام بروز زخم و باند پیچی ، شخص وضو نداشته باشد ، یا باند بیش از محدوده زخم را پوشانده باشد و امکان برداشتن آن نباشد ، در این صورتها قضای نماز واجب است .

عدم قضای نماز هایی که با تیمم خوانده می شوند

- ۱- در صورتی که مسافرت شخص مباح و امکان دسترسی به آب برایش فراهم نباشد ، نمازهایش را قضا نمی کند
- ۲- تیمم بخاطر داغ بودن آب باشد و امکان سرد کردن آن نباشد .
- ۳- اگر تیمم بخاطر بیماری و مضر بودن استعمال آب باشد و عضوی از اعضای تیمم (صورت و دسته ها) باند پیچی نباشد.
- ۴- تیمم بخاطر باند پیچی باشد و باند بر روی غیر صورت و دستها باشد و بیش از حد زخم را پوشانده باشد و شخص در آن هنگام دارای وضو بوده باشد قضای نماز لازم نیست.

آگاهی های لازم در مورد تیمم

__ با یک تیمم می توان یک نماز فرض و نمازهای سنت بسیار بجا آورد.

__ اگر در وقت نماز فرض بعدی وضو داشته باشد نیاز به تجدید وضو نیست ، اما تیمم مجدد لازم است.

__ برای هر فرض یک تیمم واجب است مثلاً برای پیشنماز در نماز جمعه دو تیمم لازم است یکی برای خطبه های جمعه ، دیگری برای دو رکعت نماز جمعه .

__ اگر کسی وقت نماز واجبش فرا رسد و نه آب برای وضو داشته باشد و نه خاک برای تیمم ، بدون وضو و تیمم باید نماز را بگذارد و در وقت امکان قضا نماید .

__ شخصی که بخاطر دست نیافتن به آب با تیمم نماز فرض بخواند و در اثنای نماز آب یافت شود بهتر است نماز را قطع و با استفاده از وضو نماز را بخواند ، اما نماز سنت قطع نمی شود.

منابع و مأخذ

سید سابق	۱- فقه السنّه
شرف الدین یحیی النّووی	۲- السّراج الوهّاج
دکتر مصطفی الخن	۳- الفقه المنهجي
دکتر مصطفی البغا	
علی الشربجي	
محمد ربیعی	۴- باقیات صالحات
عبدالکریم مدرّس	۵- شریعت اسلام